

II.5. SISTEMI I PAGESAVE

- Në përmbushje të objektivit të saj ligjor në fushën e sistemeve të pagesave, Banka e Shqipërisë nxit dhe mbështet mirëfunksionimin e sistemit të brendshëm të pagesave në Shqipëri. Gjatë vitit 2015, Banka e Shqipërisë ka ndërmarrë hapa konkretë, me qëllim arritjen e këtij objekti, duke promovuar zhvillime si në rolin e operatorit të sistemeve, ashtu edhe në atë të mbikëqyrësit dhe të reformatorit. Përtej infrastrukturës së pagesave, Banka e Shqipërisë tashmë ofron edhe një infrastrukturë për titujt. Gjithashtu, fokus kryesor ka pasur plotësimi dhe përmirësimi i kuadrit rregullativ të sistemit të pagesave, nxitja e bashkëpunimit ndërinstitucional, zgjerimi i aktivitetit kërkimor, si dhe rritja e transparencës.

Në kuadër të forcimit të mbikëqyrjes së sistemeve të pagesave, gjatë vitit 2015, Banka e Shqipërisë ka ndërmarrë një sërë masash për përmirësimin e kuadrit rregullativ dhe të procedurave për mbikëqyrjen e sistemeve të pagesave. Një nga zhvillimet më të spikatura në këtë drejtim, është miratimi i rregullores "Për licencimin, rregullimin dhe mbikëqyrjen e sistemeve të pagesave dhe shtëpive të klerimit të pagesave". Hartimi i kësaj rregulloreje synon të krijojë një impuls në tregun e sistemeve të pagesave, me qëllim nxitjen e iniciativave private për klerimin dhe shlyerjen e pagesave. Krijimi i infrastrukturave për klerimin dhe shlyerjen e pagesave, kontribuon në nxitjen e përdorimit të instrumenteve të pagesave elektronike dhe, si rrjedhojë, në reduktimin e përdorimit të parasë fizike në ekonomi.

Në përmbushje të rolit reformator në fushën e sistemeve të pagesave, Banka e Shqipërisë ka intensifikuar përpjekjet për nxitjen e bashkëpunimit ndërinstitucional, si dhe për nxitjen e aktivitetit kërkimor në fushën e pagesave. Në muajin tetor, u organizua mbledhja e parë e Komitetit Kombëtar të Sistemit të Pagesave (KKSP). Qëllimi i KKSP-së është të mbështesë dhe të kontribuojë në rritjen e sigurisë, qëndrueshmërisë dhe efikasitetit të sistemit kombëtar të pagesave në Shqipëri, nëpërmjet bashkëpunimit ndërinstitucional. Komiteti shërben si një forum, i cili lehtëson diskutimin e çështjeve të lidhura me sistemet dhe instrumentet e pagesave, me synim mbështetjen e vendimmarrjes së institucioneve të përfshira. Në mbledhjen e parë, KKSP-ja trajtoi disa projekte të rëndësishme në fushën e pagesave me vlerë të vogël, të cilat synojnë promovimin e përdorimit të instrumenteve të pagesave, nëpërmjet rritjes së sigurisë dhe efikasitetit, ku një ndikim kryesor ka edhe reduktimi i kostove që mbart përdorimi i tyre.

Gjithashtu, gjatë vitit 2015, Banka e Shqipërisë ka vijuar bashkëpunimin me Bankën Botërore, si në kuadër të finalizimit të projektit mbi studimin e matjeve të kostove për përdorimin e instrumenteve të pagesave, ashtu edhe në kuadër të identifikimit të fushave të tjera, ku të dy institucionet mund të bashkëpunojnë me qëllim reformimin e tregut të shërbimeve të pagesave në Shqipëri.

Nga këndvështrimi i mbikëqyrësit dhe i katalizatorit të sistemeve të pagesave, Banka ka miratuar "Metodologjinë për raportimin e instrumenteve të pagesave elektronike nga institucionet e parasë elektronike". Krijimi i metodologjisë erdhi në përgjigje të licencimit të dy institucioneve të parasë elektronike gjatë vitit 2015. Hartimi i saj u bazua në praktikat dhe standardet e Bankës

Ndërkombëtare për Rregullim dhe Bankës Qendrore Evropiane. Zbatimi i këtyre standardeve në ambientin shqiptar, mbështet ndjeshëm procesin e monitorimit dhe mundësitë e ndërmarrjes së nismave për nxitjen e institucioneve të parasë, nëpërmjet analizave krahasuese.

HAPËSIRË INFORMUESE 5: SISTEMI AFISAR DHE NDIKIMI NË SISTEMIN E SHLYERJEVE TË PAGESAVE AIPS

Banka e Shqipërisë ka krijuar sistemin qendror të regjistrimit dhe të shlyerjes së titujve AFISaR, në kuadër të nxitjes së zhvillimit të tregjeve financiare në Shqipëri, si edhe të minimizimit të rreziqeve të gjeneruara nga procesimi manual i shlyerjes dhe regjistrimit të titujve të qeverisë në operacionet e saj. Duke marrë në konsideratë faktin se, emetimi dhe shkëmbimet e titujve mbartin gjithashtu edhe lëvizje fondesh për finalizimin e një transaksioni, ndërlidhja e sistemit AFISaR me sistemin AIPS mund të konsiderohet jetike për mirëfunksionimin e dy sistemeve. Për sa më sipër, krijimi i sistemit AFISaR vlerësohet të ndikojë në mënyrë të drejtpërdrejtë në aktivitetin e sistemit AIPS. Kjo hapësirë informative synon të identifikojë ndikimet e ndërlidhjes midis sistemit AIPS dhe AFISaR, të cilët ndikojnë aktivitetin e sistemit AIPS dhe, si rrjedhojë, rezultatet e analizës.

Më konkretisht, duke marrë në konsideratë faktin se sistemi AFISaR, për pjesën e shlyerjes së titujve, respekton një nga parimet themelore të shlyerjes së titujve, atë të "Dorëzimit kundrejt pagesës" (Delivery versus Payment), shlyerja e titujve është projektuar të kryhet sipas modeleve që eliminojnë rrezikun primar.ⁱ Për sa më sipër, automatizimi i shlyerjes së titujve nëpërmjet sistemit AFISaR, ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë në numrin dhe vlerën e pagesave të shlyera, nëse marrim parasysh faktin se, më parë, shlyerja e titujve kryhej në bazë neto. Ndikimi kryesor i këtij zhvillimi mund të identifikohet në zërin "Shlyerje për sistemet e klerimit neto"ⁱⁱ, në të cilin reflektohej edhe shlyerja e titujve. Duke shfrytëzuar funksionet e sistemit AFISaR, Banka e Shqipërisë mban pranë saj vetëm llogaritë e titujve për klientët individualë, duke i kaluar llogaritë në cash të këtyre të fundit pranë bankave tregtare, gjë e cila automatikisht ka rritur ndjeshëm numrin e transaksioneve që shlyhen nëpërmjet sistemit AIPS.

Përtej ndikimit në numrin dhe vlerën e titujve të shlyer në sistemin AIPS, krijimi i sistemit AFISaR ndikon edhe në nevojën për likuiditet të pjesëmarrësve, si rrjedhojë e shlyerjes në nivel bruto. Në këtë kuadër, përdorimi i instrumentit të Kredisë Brenda Ditës po gjen një përdorim disi më të gjerëⁱⁱⁱ.

ⁱ Rreziku primar - nënkupton rrezikun që pala tjetër do të humbasë vlerën e plotë të përfshirë në një transaksion, si për shembull rreziku që një shitës i një aseti financiar të dorëzojë pasurinë në mënyrë të pakthyeshme, pa marrë pagesën, apo rreziku që një blerës financiar të paguajë për të në mënyrë të pakthyeshme, por mos të marrë asetin.

ⁱⁱ Në këtë zë aktualisht përfshihen shlyerjet nga sistemi AECH dhe skemat ndërkombëtare të kartave Visa dhe MasterCard.

ⁱⁱⁱ Një instrument i rëndësishëm në sistemin AIPS është Kredia Brenda Ditës (KBD), të cilën Banka e Shqipërisë ua ofron bankave pjesëmarrëse, për administrimin e likuiditetit brenda ditës dhe garantimin e vijueshmërisë normale të funksionimit ndërbankar të pagesave.

ECURIA E SISTEMEVE AIPS DHE AECH

Sistemi i shlyerjes së pagesave ndërbankare me vlerë të madhe (AIPS)

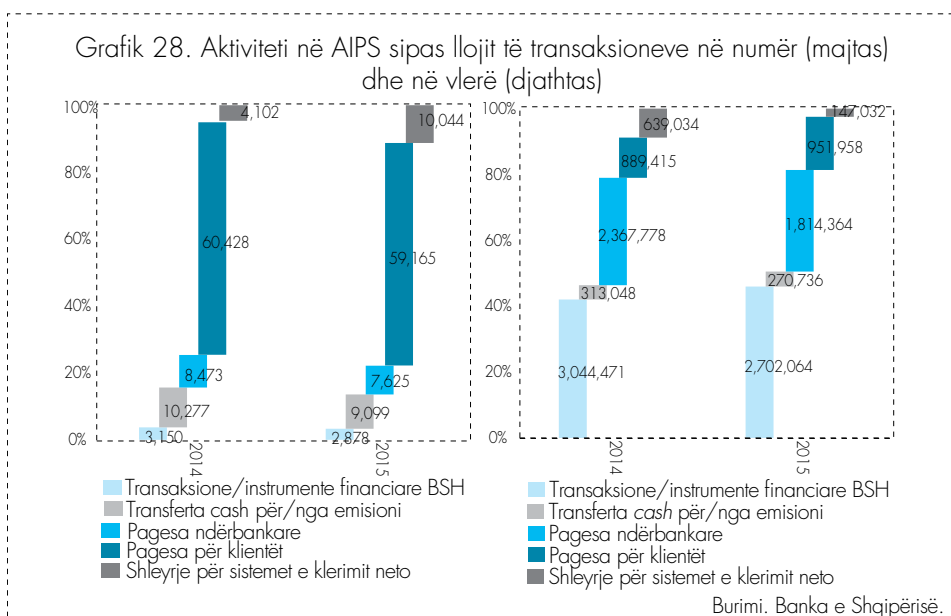
Në përmbushje të objektivave të Bankës së Shqipërisë, sistemet e pagesave kanë reflektuar siguri dhe efikasitet gjatë vitit 2015. Në sistemin AIPS, u shlye një vëllim prej 123,578 transaksionesh, me një vlerë totale të likuiditetit të qarkulluar prej 6,329 miliardë lekësh. Krahasuar me një vit më parë, vëllimi i transaksioneve të shlyera ka pësuar një rritje të konsiderueshme, me rreth 42.98%, ndërkohë që vlera e transaksioneve të shlyera është ulur me 12.74%. Rritja e numrit të pagesave të procesuara nga sistemi AIPS, pasqyron edhe shlyerjen e transaksioneve me tituj në nivel bruto nga operimi i sistemit AFISaR.

Tabelë 9. Ecuria e aktivitetit në sistemin AIPS

Sistemi AIPS	Viti 2014	Viti 2015
Numri i transaksioneve	86,430	123,578
Vlera e transaksioneve (milionë lekë)	7,253,748	6,329,598
Vlera mesatare e transaksionit (milionë lekë)	83.93	51.22

Burimi: Banka e Shqipërisë.

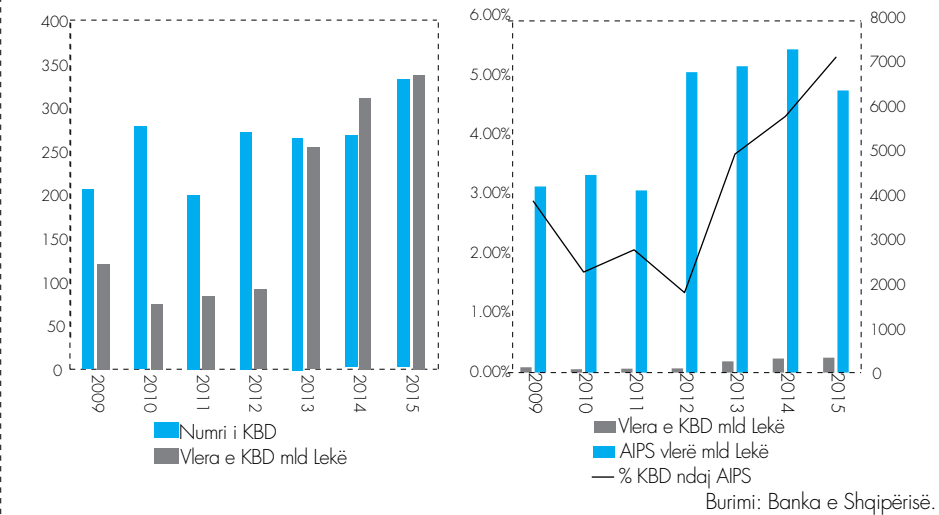
Referuar shpërndarjes së vlerës sipas tipologjisë së transaksioneve në sistemin AIPS, zëri "pagesa për klientë" (një zë ky me peshën kryesore, prej 47.88%, të pagesave në terma të numrit), paraqet ritme rritëse në vlerë, me 7.03%. E parë në numër, vërehet një ulje me 1,263 transaksione e këtij zëri, krahasuar me vitin e kaluar. Nga ana tjetër, zëri kryesor në terma të vlerës, "transaksionet/instrumentet financiare të BSH" (42.69%) ka paraqitur rënie në vlerë absolute prej 11.25% krahasuar me një vit më parë, duke diktuar një prani më të limituar të autoritetit monetar në treg, në kushtet e kënaqshme të likuiditetit.

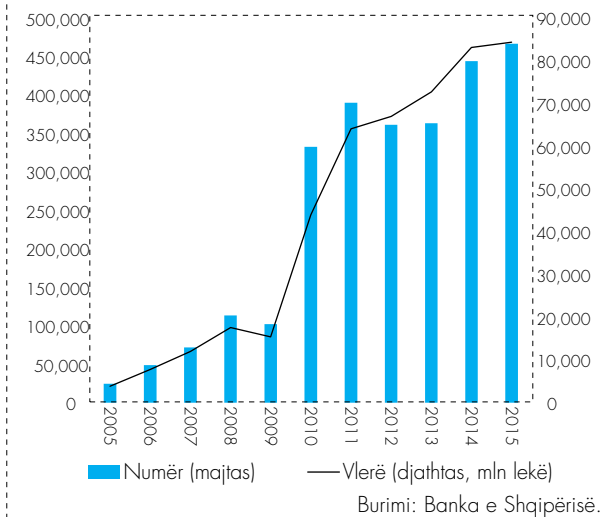
Kredia Brenda Ditës (KBD) ka reflektuar rritje, si në terma të numrit, ashtu edhe të vlerës (përkatësisht me 23.88% dhe 7.44%), por duke reflektuar një rënie

të vlerës mesatare për transaksion. Nevoja për më shumë KBD tregon një rritje të kërkesës bankare për likuiditet. Ky zhvillim reflekton fillimin e veprimtarisë së sistemit AFISaR, i cili, bazuar në mënyrën e re të administrimit të kolateralit, ndikon edhe në nevojën për likuiditet të pjesëmarrësve. Duhet të theksohet se, rritja e përdorimit të Kredisë Brenda Ditës, nuk reflekton rritje të ekspozimit të sistemit ndaj rrezikut të likuiditetit.

Grafik 29. Ecuria e numrit të KBD dhe vlerës mesatare (majtas), si dhe ecuria e vlerës së KBD dhe e AIPS (djathtas)

Grafik 30. Ecuria e numrit dhe e vlerës së transaksioneve të kleruara në AECH

Sistemi i klerimit të pagesave me vlerë të vogël (AECH)

Në sistemin AECH janë kleruar 466,708 pagesa, me një vlerë mesatare për transaksion prej rreth 180,000 lekësh, gjatë vitit 2015. Krahasuar me një vit më parë, aktiviteti i sistemit AECH ka pasqyruar një rritje prej 5.12% për sa i përket vëllimit të pagesave, dhe një rritje të lehtë prej 1.53% për sa i përket vlerës së pagesave të kleruara.

Nga shpërndarja e pagesave sipas pjesëmarrësve, vihet re se përdorimi i sistemit me vlerë të vogël nga bankat, për pagesat e klientëve të tyre, ka vijuar të rritet. Më konkretisht, për sa i përket aktivitetit bankar, kemi një rritje të ndjeshme të numrit të transaksioneve prej 15.66% si dhe një rritje të vlerës së tyre prej 4.99%, krahasuar me vitin 2014. Prirja në rritje e numrit të transaksioneve nga bankat,

tregon familjarizimin gjithnjë e në rritje të publikut me instrumentet e pagesave (transfertet ndërbankare të kreditit), dhe reflekton edhe masat e marra nga Banka e Shqipërisë në këtë drejtim⁴⁷.

⁴⁷ Që prej vitit 2011, Banka e Shqipërisë ka rritur vlerën kufi të transaksioneve në sistemin AECH, ka shtuar një seancë të tretë klerimi, ka diferencuar tarifat përgjatë seancave, ka reduktuar komisionet dhe tarifat për këtë sistem, si dhe ka përcaktuar një kufi maksimal për komisionet, që mund të aplikojnë bankat për shërbimet e pagesave në lekë të kleruara në AECH.

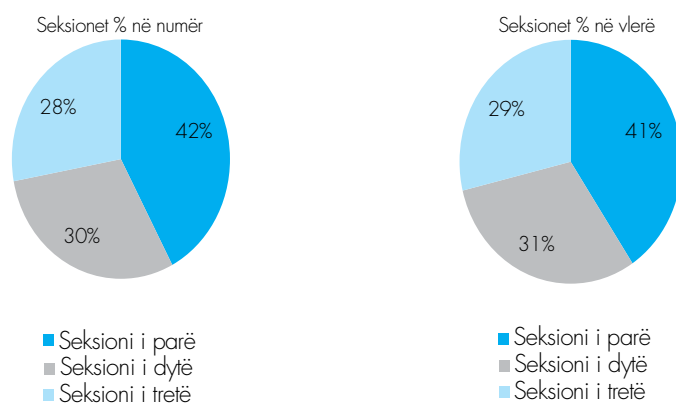
Tabelë 10. Peshë e aktiviteteve të pjesëmarrësve në sistemin AECH, në numër dhe në vlerë

Sistemi AECH - numër	Viti 2014	Viti 2015
Ministria e Financave dhe Banka e Shqipërisë	56.68%	52.34%
Bankat	43.32%	47.66%
Totali në numër	443,977	466,708
Sistemi AECH - vlerë (milionë lekë)	Viti 2014	Viti 2015
Ministria e Financave dhe Banka e Shqipërisë	50.20%	48.50%
Bankat	49.80%	51.50%
Totali në vlerë	83,133.08	84,404.99

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Nga paraqitja grafike e shpërndarjes së transaksioneve të kleruara në sistemin AECH sipas seancave, vihet re një shpërndarje me përqendrim më të lartë në seancën e parë të klerimit, duke shmangur mbingarkesat në flukset e pagesave në seancën e fundit të klerimit. Si rrjedhojë, rreziqet shtesë mbi mirëfunksionimin e sistemeve të pagesave janë minimizuar.

Grafik 31. Shpërndarja e transaksioneve të kleruara në AECH sipas seancave në terma të vëllimit (majtas) dhe të vlerës (djathtas) për vitin 2015

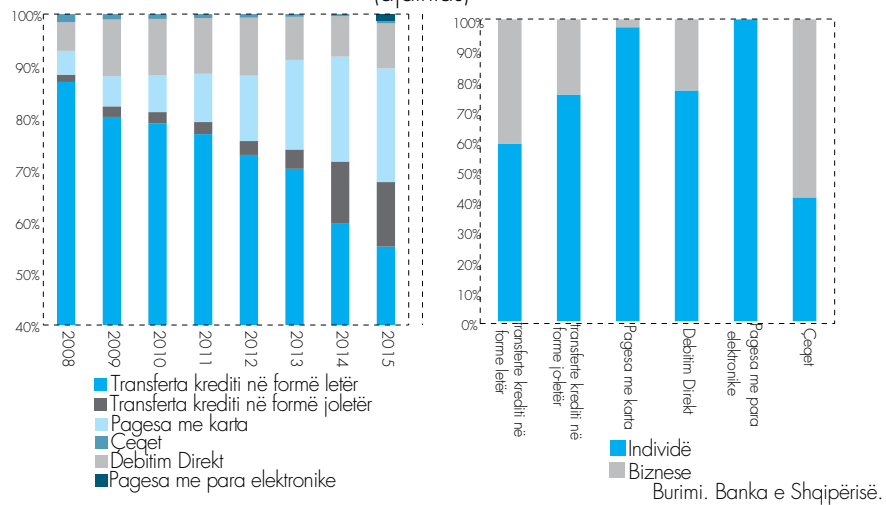
Burimi: Banka e Shqipërisë.

Instrumentet e pagesave

Raportimet e bankave për instrumentet e pagesave, tregojnë se janë kryer rreth 11.3 milionë pagesa me një vlerë totale prej 4.603 miliardë lekësh, duke reflektuar një rritje prej 7.75% të numrit dhe prej 7.60% të vlerës së pagesave gjatë vitit 2015.

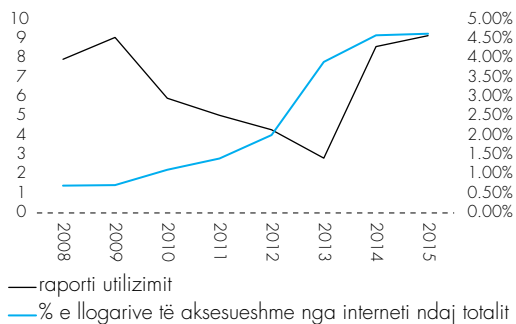
Nga totali i numrit të pagesave të klientëve, edhe përgjatë kësaj periudhe vihet re një përdorim i lartë i transfertave të kreditit (në masën 67.57%), nga të cilat rreth 81.63% janë pagesa të instrukuara në formë letër. Megjithatë vlen të theksohet se, edhe gjatë viteve të fundit, është vënë re një tkurrje e transfertave të kreditit në formë letër dhe një rritje e atyre në formë joletër (*home banking*), si dhe e atyre me karta.

Grafik 32. Ecuria e numrit të instrumenteve të pagesave në vite-numër (majtas) dhe përdorimi i instrumenteve të pagesave gjatë 2015 nga individët dhe bizneset (djathtas)

Në terma të përdorimit të instrumenteve të pagesave elektronike, vlen të theksohet prezantimi i instrumentit të pagesave me para elektronike, si nga institucionet bankare, ashtu edhe nga ato financiare jobanka. Prezantimi i një instrumenti të tillë në tregun shqiptar, vlerësohet të ketë ndikim pozitiv në përfshirjen financiare të popullsisë në shërbimet financiare.

Grafik 33. Ecuria e përqindjes së llogarive të aksesueshme nga interneti ndaj totalit të llogarive dhe ecuria e raportit të shfrytëzimit të llogarive të aksesueshme nga interneti*

*Raporti i utilizimit tregon sa përdoret mesatarisht një llogari me akses nga interneti për kryerje transaksionesh.
Burimi: Banka e Shqipërisë.

Home Banking

Kohët e fundit, shërbimet "home banking" po marrin shtrirje gjithnjë e më të gjerë në tregun shqiptar. Pas prezantimit të këtij produkti në vitin 2005, nga një bankë e nivelit të dytë, në fund të vitit 2015, janë 13 banka që ofrojnë shërbime "home banking", në formën e produkteve. Këto produkte mundësojnë aksesimin e llogarisë bankare në distancë, nëpërmjet një linje interneti, linje telefoni apo një software-i që banka i vë në dispozicion klientit të saj. Nga raportimet e bankave, vihet re një rritje prej 12.39% e vëllimit të pagesave "home banking". Gjithashtu, edhe vlera e transaksioneve ka pësuar një rritje të konsiderueshme prej 71.89%, krahasuar me një vit më parë. Rritja e transaksioneve "home banking" dikton në një masë të madhe edhe zhvillimet e tregut në këtë drejtim.

Tabelë 11. Numri dhe vlera e transaksioneve "home banking" të raportuara

	Viti 2012	Viti 2013	Viti 2014	Viti 2015
Numri i transaksioneve	236,215	323,676	1,249,294	1,404,052
Vlera e transaksioneve (milionë lekë)	117,233	101,067	164,502	282,756

Burimi: Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave".

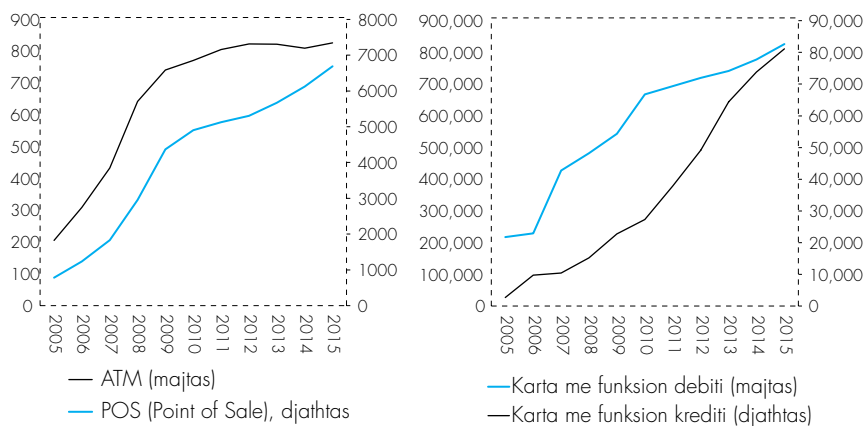
Prirja gjithnjë e në rritje e përdorimit të "home banking", lidhet ngushtë me ekzistencën e infrastrukturës, si edhe me përhapjen e mundësive për të aksesuar internetin edhe përmes disponimit të një "smart phone". Rol pozitiv vlerësohet të kenë luajtur edhe politikat e bankave, në kuadër të promovimit të këtyre mënyrave alternative të pagesave.

Kartat bankare

Në Republikën e Shqipërisë, në fund të vitit 2015, rezultojnë 14 banka të licencuara si emetuese kartash, 8 nga të cilat janë të licencuara edhe si pranuese kartash, duke mos pasur ndryshim nga fundi i vitit 2014.

Për sa i përket infrastrukturës së ofruar nga bankat e licencuara si emetuese kartash dhe atyre të licencuara si pranuese kartash, rezulton se, në fund të vitit 2015, numri i terminaleve ATM dhe POS ka pësuar një rritje të lehtë, prej përkatësisht 1.9% dhe 2.3%, krahasuar me vitin 2014. Pavarësisht prirjes pozitive të shtimit në numër të terminaleve POS, vlen të theksohet se përqendrimi i tyre vijon të jetë i lartë në qarkun e Tiranës,⁴⁸ në masën 79.7%. Gjithashtu, ritme rritëse kanë paraqitur edhe terminalet virtuale POS, ndërsa risi është hyrja në përdorim e terminaleve për përdorimin e kartave me para elektronike⁴⁹.

Grafik 34. Zhvillimet e ATM dhe POS (majtas) dhe zhvillimet e kartave të debitit dhe të kreditit (djathtas)

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Gjatë vitit 2015, vihet re një rritje me 6.3% e emetimit të kartave të debitit dhe me 9.9% e kartave të kreditit. Gjithashtu, prezantimi në treg i kartave me funksion paraqe elektronike, ka paraqitur ritme të shpejta rritëse gjatë vitit.

⁴⁸ Ndarja e qarqeve bëhet sipas degëve të Bankës së Shqipërisë.

⁴⁹ Para elektronike është instrument pagese, i ndryshëm nga instrumenti i pagesave në distancë, i cili ruan vlerën monetare në formë elektronike dhe i mundëson mbajtësit të kryejë pagesa në formë elektronike. Ky instrument mund të rimbushet me vlerë monetare sa herë të jetë e nevojshme, brenda limiteve të përcaktuara nga Banka e Shqipërisë. Paraja elektronike mund të ruhet në kartë ose në një sistem (për shembull PAYPAL), dhe nuk kushtëzohet nga nevoja për zotërimin e një llogarie bankare.

Tabelë 12. Numri i kartave të emetuara/aktive, të raportuara nga bankat

Numri i kartave	31 dhjetor 2014	31 dhjetor 2015
Karta me funksion cash-i dhe pagese	862,019	940,278
1- Karta debiti	777,195	826,280
2- Karta krediti	73,804	81,125
3- Karta me funksion paraje elektronike	0	32,873

Burimi: Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave".

Nga përdorimi i kartave bankare në терминаlet ATM dhe POS, rezultojnë se, peshën kryesore të transaksioneve të procesuara me karta, e zënë tërheqjet cash nga ATM-të, tregues ky i një ekonomie ende me përdorim të lartë të cash-it. Megjithatë, gjatë vitit 2015, vërehet një rritje e konsiderueshme e numrit dhe e vlerës së pagesave me karta në POS-e fizike dhe virtuale, përkatësisht me 16.8% dhe me 12.4%, duke vijuar prirjen pozitive të vërejtur gjatë viteve të fundit. Në terma relativë, pagesat e kryera me karta të parapaguara arrijnë deri në 6.30% të pagesave me karta debiti dhe krediti.

Tabelë 13. Numri dhe vlera e transaksioneve me karta pagesash të raportuara nga bankat

	Vëllim			Vlerë (në milionë lekë)		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
1- ATM tërheqje cash	11,729,920	12,205,989	13,105,771	117,195	125,048	136,627
2- ATM depozitime	21	6	816	0.09	0.01	116.45
3- Urdhërtransferta nëpërmjet ATM	61	40	63	0.75	0.65	0.58
4- Tërheqje cash në терминаle POS	3	881	580	460.17	113.73	14.06
5- Pagesa me karta në терминаle POS	1,496,640	2,124,304	2,481,524	12,511	17,921	20,141
- pagesa me karta debiti	864,730	1,212,278	1,490,416	5.74	7,915	9,059.31
- pagesa me karta krediti	631,910	912,026	991,108	6.77	10,006.15	11,082.19
6- Pagesa me para elektronike (POS)	0.00	0.00	155,873	0.00	0.00	618.04
Totali i transaksioneve me karta	13,226,645	14,331,220	15,744,627	130,167	143,084	157,518

Burimi: Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave".

Transaksionet me para fizike

Për sa i përket transaksioneve cash të kryera nga klientët në sportelet e bankave, për vitin 2015, vihet re një rritje në numër dhe një ulje në vlerë krahasuar me një vit më parë. Ky vit ka shënuar një rritje të transaksioneve në arkë me 5.4% në terma të numrit dhe një ulje me 4.4% në terma të vlerës, krahasuar me një vit më parë.

Tabelë 14. Numri dhe vlera e transaksioneve cash në sportelet e bankave

	Viti 2014		Viti 2015	
	Numër	Vlerë (mln lekë)	Numër	Vlerë (mln lekë)
Transaksione cash në arkë	10,853,254	2,440,046	11,434,237	2,332,974
I. Depozitime cash në arkë	6,753,568	1,351,998	7,637,418	1,378,922
II. Tërheqje cash në arkë	4,099,686	1,088,048	3,796,819	954,052

Burimi: Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave".